

Студент 4 курсу

факультету обліку і аудиту ХНЕУ

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІЗУ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПРИБЛИЗІ АГРОПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто проблеми аналізу витрат виробництва та обґрунтовано необхідність його вдосконалення з метою пошуку шляхів зниження собівартості. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення алгоритму проведення аналізу собівартості як складової операційних витрат.

Аннотация. Рассмотрены проблемы анализа расходов производства и обоснована необходимость его совершенствования с целью поиска путей снижения себестоимости. Разработаны рекомендации по усовершенствованию алгоритма проведения анализа себестоимости как составной операционных расходов.

Annotation. The article deals with the analysis of production costs and the necessity to improve it in order to find the ways to reduce costs. The recommendations for improving the algorithm to analyze the cost as a component of operating expenses are given.

Ключеві слова: елементи витрат, калькуляція собівартості, виробнича собівартість, загальногосподарські витрати, прями витрати, непрямі витрати.

За ринкових відносин, де ціни формуються під впливом гострої конкурентної боротьби, із сукупності факторів, що визначають конкурентоспроможність підприємства, чільне місце належить витратам виробництва. Важливим інструментом у системі управління витратами є аналіз собівартості продукції (робіт, послуг). Рівень собівартості впливає не тільки на фінансовий стан підприємства, але й на матеріальний та культурний рівень життя його працівників, виконання надходжень до бюджету. Необхідність встановлення факторів, які впливають на рівень собівартості і виявлення резервів її зниження, робить тему вдосконалення аналізу витрат актуальною.

Аналіз літературних джерел з питань аналізу витрат свідчить про те, що вивченням даної проблеми займався значна кількість сучасних науковців, а саме: Попович П. Я., Прокопенко І. Ф., Грабовецький Б. Є., Раєва Т. Г. та ін. Вагомий внесок у розробку методик витрат саме у сільському господарстві зробили: Ковальчук М. І., Жук В. М., Моссаковський В. Б. Однак єдиного комплексу етапів проведення аналізу собівартості немає, тому методика аналізу витрат на сільськогосподарських підприємствах потребує дослідження як теорії, так і практики.

Метою дослідження є обґрунтування основних шляхів удосконалення аналізу витрат виробництва та розробка оптимального алгоритму аналізу собівартості продукції для ефективного їх застосування на агропідприємствах.

Згідно з П(С)БО 16 "Витрати", витратами звітного періоду вважається або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу підприємства, за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [1]. Грошове вираження витрат на виробництво та реалізацію продукції представляє собівартість продукції. У свою чергу, вона слугує базою ціни товару та її нижньою межею для виробника, щоб забезпечити процес відтворення виробництва.

Серед дослідників поки немає єдиного погляду щодо визначення головних завдань аналізу витрат. Зокрема Кожанова Є. П. та Отенко І. П. виділяють перше завдання як загальну оцінку виконання планових завдань по витратах із зміни їх рівня відносно попередніх періодів [2, с. 163]. Це не розкриває повноти проблеми. Грабовецький Б. Є. деталізує: обґрунтованість планових завдань із собівартості, загальна оцінка виконання завдань зі зниження собівартості, виявлення причин відхилення [3, с. 147].

Другим завданням дослідники зазначають: виявлення і визначення факторів зміни рівня витрат, пошук резервів зниження собівартості. Автор вважає за потрібне конкретизувати це завдання як оцінку впливу окремих чинників на рівень витрат та виявлення й мобілізацію резервів зниження.

Третім завданням, на думку більшості авторів, є забезпечення центрів відповідальності по витратах необхідною аналітичною інформацією для оперативного управління витратами [4, с. 93]. Окрім цього, автор надає власне трактування четвертого завдання – визначення й аналіз непродуктивних витрат, причин їх виникнення.

Залежно від поставлених завдань аналізу впливають різні його напрями. Автором розроблено та рекомендовано до використання алгоритм проведення аналізу собівартості продукції, який подано в таблиці.

Розробка алгоритму проведення аналізу витрат виробництва та собівартості продукції

Етапи методики	Методи та моделі	Очікуваний результат удосконалення аналізу
1. Теоретично-методичні основи аналізу витрат виробництва та собівартості		
Визначення економічної сутності виробничих витрат та собівартості продукції	Традиційні методи економічного аналізу; порівняльний аналіз; прийоми групування; підхід логічного та історичного	Визначення економічного змісту виробничих витрат та собівартості продукції
Обрання інформативної моделі аналізу виробничих витрат та собівартості продукції		Оцінка й аналіз основних джерел інформації, розгляд специфічності форм звіту для агропідприємств
Формування системи показників для проведення аналізу витрат та собівартості продукції		Виділення ключових напрямів проведення аналізу динаміки показників витрат та собівартості
2. Проведення економічного аналізу витрат та собівартості продукції		
Проведення експрес-аналізу діяльності підприємства	Прийоми: групування, порівняння, факторний аналіз, метод ланцюгових підстановок, метод абсолютних різниць, метод відносних різниць	Аналіз базових показників діяльності та визначення впливу на них факторів
Проведення аналізу загальних витрат виробництва		Аналіз динаміки, складу та структури загальної суми витрат підприємства, аналіз витрат на 1 грн товарної продукції, оцінка динаміки змін елементів операційних витрат, формування висновків щодо можливостей їх зменшення, виявлення резервів
Вибір конкретного виду продукції підприємства, собівартість якої буде досліджуватись		Аналіз собівартості пшениці за елементами, аналіз за статтями калькуляції, аналіз непродуктивних витрат, виявлення негативних чинників
3. Побудова мультиплікативної моделі декомпозиції динамічного ряду заходів щодо вдосконалення економічного аналізу собівартості продукції		
Виявлення загальних, циклічних, сезонних тенденцій собівартості продукції на основі побудови мультиплікативної моделі	Мультиплікативна модель декомпозиції динамічного ряду, моделювання, графічний метод	Виявлення інерційних, сезонних, циклічних, випадкових тенденцій результативного показника з метою їх прогнозування та розробки комплексу заходів для зниження рівня витрат

Автором виявлено, що комплексна оцінка виробничої собівартості продукції агропідприємств базується на концептуальних положеннях:

- 1) аналіз витрат необхідно починати з визначення їх загальної суми, а потім розглядати собівартість кожного виду продукції;
- 2) витрати у сільському господарстві мають сезонну змінність, вони не є постійними протягом року, відповідно до цієї специфіки треба проводити порівняння показників у динаміці;
- 3) методична база оцінки витрат агропідприємств залежить від напрямку діяльності: тваринництво чи рослинництво, а оцінка собівартості базується головним чином на відмінностях статей калькуляції, які визначає підприємство самостійно;
- 4) для виявлення відхилень від норм у розрахунках собівартості продукції слід звертатися до Методичних рекомендацій [5].

Агропідприємства мають сезонний вид виробництва, тому зміни витрат на виробництво та рівень собівартості продукції для суб'єктів господарювання у цій галузі співпадають, але інформація про сезонні коливання дозволить запровадити стратегію диверсифікації саме протягом непродуктивних сезонів підприємств. Побудова мультиплікативної моделі декомпозиції динамічного ряду собівартості продукції дозволить виявити трендові, циклічні, сезонні та випадкові коливання досліджуваного показника.

Динамічний ряд виробничої собівартості продукції можна подати у вигляді мультиплікативної моделі декомпозиції динамічного ряду:

$$Y = T \times C \times S \times R,$$

де Y – виробнича собівартість сільськогосподарської продукції (тис. грн);

T – трендова складова;

C – циклічна складова;

S – сезонна складова;

R – випадкова складова.

Для визначення трендової складової необхідно побудувати просту регресійну економіко-математичну модель за допомогою ППП "Statgraphics Plus". Графічне зображення прогнозних значень з урахуванням трендової складової зображено на рис. 1.

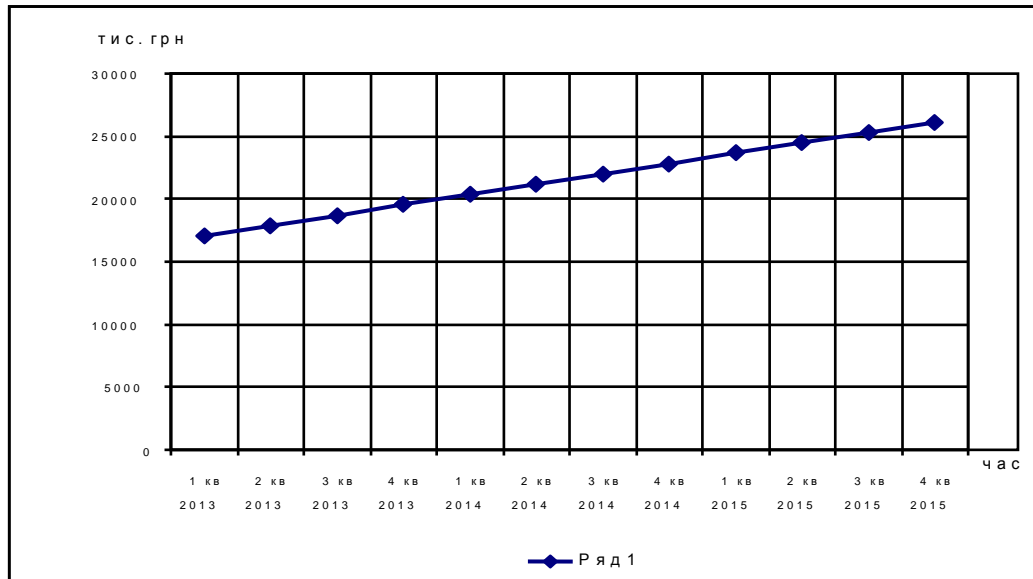


Рис. 1. Прогноз собівартості продукції з урахуванням трендової складової

Висхідна лінія тренда вказує на подальше стабільне зростання величини собівартості продукції в найближчі 3 роки при незмінності інших факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Розрахунок прогнозних значень собівартості з урахуванням трендової, сезонної та циклічної складових слід проводити за формулою:

$$Y_{\text{прогнТSC}} = Y_{\text{прогнТS}} \times C.$$

Графічно отримані результати зображено на рис. 2.

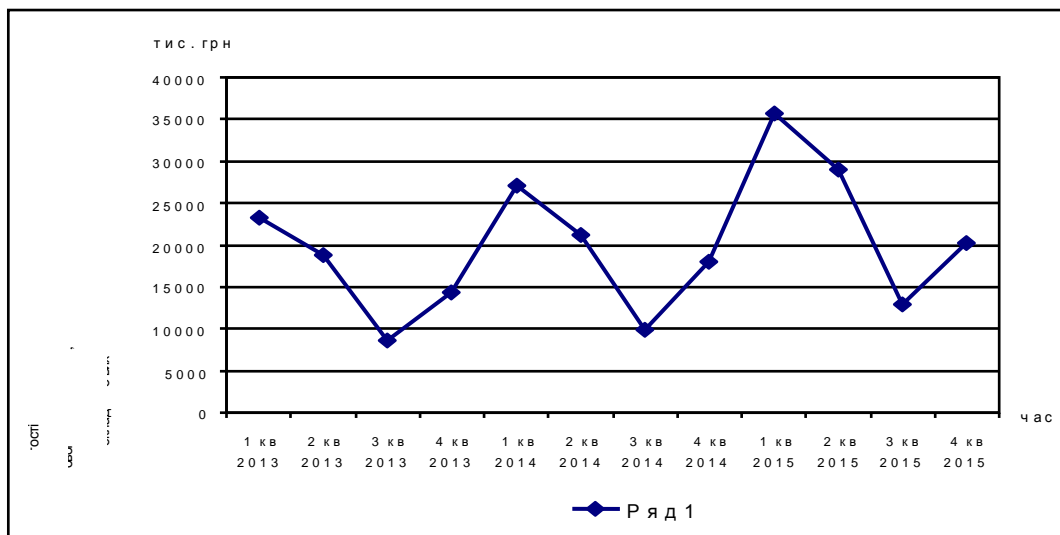


Рис. 2. Прогноз собівартості продукції з урахуванням впливу трендової, сезонної та циклічної складових

Починаючи з 4 кварталу витрати зростають, бо підприємство повинно у цей період закупити добрива, насіння за більш низькими цінами, зробити резерви всіх матеріальних елементів. На кінець першого та початок другого кварталу відповідно спостерігається пік значень показника собівартості. У цей період роблять первинне оброблення пасовищ, здобрюють землю, відбирають якісне та більш продуктивне насіння, шукають робітників, які будуть займатися висаджуванням рослин та спостерігати за молодняком тварин. Розраховані прогнозні значення слід вважати дійсними лише при незмінності всіх інших умов та факторів.

У ході дослідження виявлено, що собівартість, як економічна категорія, комплексно характеризує рівень витрат усіх наявних ресурсів підприємства та є базою для оцінки економічної ефективності виробництва. Аналіз витрат виробництва та собівартості продукції треба проводити у певній послідовності. Починати слід з аналізу загальних сум витрат та аналізу витрат на 1 грн товарної продукції, далі слід оцінити динаміку змін собівартості за елементами та статтями калькуляції.

Науковою новизною даного дослідження є запропонований підхід до прогнозування собівартості продукції із застосуванням мультиплікативної моделі декомпозиції динамічного ряду. Дана модель дає можливість урахувати при прогнозуванні трендову, сезонну та циклічну складові, що в цілому дає можливість провадити ефективне управління витратами виробництва.

Наук. керівн. Мозгова Л. О.

Література: 1. П(С)БУ 16 "Витрати": Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 р. № 318 // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/>. 2. Кожанова С. П. Економічний аналіз : навч. посібн. / Кожанова С. П., Отенко І. П. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2005. – 344 с. 3. Грабовецький Б. С. Економічний аналіз : навч. посібн. / Б. С. Грабовецький. – К. : "Центр учбової літератури", 2009. – 256 с. 4. Ковальчук М. І. Економічний аналіз у сільському господарстві : навч.-метод. посібн. / М. І. Ковальчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 282 с. 5. Методичні рекомендації по плануванню, обліку і калькулюванню собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджені наказом Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. № 132 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/>.